

ПРО ПРОГРЕС У ЛЕКСИКОГРАФІЇ (за матеріалами різних видань словника англійської мови Хорнбі)

У статті проаналізовано різні видання навчального словника англійської мови А.С.Хорнбі, виявлено тенденції в зміні складу словника, в способах тлумачення значень слів, у використанні стилістичних позначок і в методах вирішення проблеми трактування похідних слів

Пропонуємо аналіз 4 видань навчального словника англійської мови відомого педагога та лексикографа А.С.Хорнбі "The Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English" (1-е видання, передруковане в 2001 році, 2-е – передрук 1972 року, 3-є – передрук 1980 року і останнє – 2003 року) [1-4]. Про його популярність свідчать 185 передруків різних видань з 1958 по 2003 рік. Звичайно, змінювався і авторський склад: від А.С.Хорнбі, Е.В.Геттенбі, Г.Уейкфілда, А.Р.Коуві, А.С.Гімсона в перших трьох виданнях – до С.Вехмейер, М.Ешбі в останньому 6-му.

Різняться і розміри видань у бік поступового збільшення. Таке збільшення відбувається за рахунок додатків і вкладок. Останнє 6-е видання нараховує 1541 сторінку (порівнянню з 1037 в 3-му), 16 сторінок кольорових вкладок і 16 сторінок лексико-граматичних пояснень (так звані "Study pages"). Особливо показовим і цінним є наявність в останньому виданні додатка "Defining vocabulary", у вигляді словника-мінімуму, за допомогою якого тлумачаться всі реєстрові одиниці словника [4]. Це відповідає сучасним тенденціям педагогічної лексикографії, що треба вітати.

Іншою новацією останнього видання, порівняно з першими трьома, є ліквідація покликань у словникових статтях на 25 дієслівних моделей, що були розроблені першим автором словника А.С.Хорнбі і вважалися його в заслугою. Фактично в 3-му виданні [3] використовувалася 51 модель, бо деякі моделі мали до 6 варіантів. У 6-му виданні розроблені мнемонічні і більш прозорі для користувачів словника моделі, кількість їх значно менше, нема нумерації моделей, нема потреби кожного разу звертатися до передмови словника, щоб виявити сутність дієслівної сполучуваності, бо вона наводиться для кожної дієслівної вокабули і навіть для окремих значень полісемічних одиниць словника [4].

Порівняння різних видань словника Хорнбі щодо складу реєстру, характеру дефініцій, системи лексикографічних позначок (usage notes) нами здійснено на матеріалі семантичного поля (СП) дієслів та іменників, об'єднаних суперординатою *kill*. Зіставлення реєстру різних видань засвідчує відсутність певною мірою, логіки стосовно включення чи виключення одиниць СП в те чи інше видання. Наприклад, в останньому 6-му виданні відсутні такі члени СП, зареєстровані в перших трьох: *blot out*, *finish smb off*, *liquidate*, *make away with oneself*, *put smb out of the way*, *put smb on the spot*, *scrag*, *snipe*, проте наявні такі вокабули, відсутні в інших трьох виданнях: *axe*, *burn*, *dispose of*, *eliminate*, *end your life*, *knife*, *knock off*, *mop smb up*, *polish smb off*, *put an end to yourself*, *put an end to it all*, *sacrifice(v)*, *stab(v)*, *take your own life*; *the chair*, *bloodletting*. Порівняння реєстру навчальних словників Хорнбі і популярного словника *Concise Oxford Dictionary* (5-го і 9-го видань) виявляє відсутність у виданнях словника Хорнбі вокабул, що належать до стилістично маркованої лексики цього СП: **slang** – *cook one's goose*, *croak*, *give a person the works*, *stretch(v)*, *take for a ride*, *necktie party*, *have one's gruel*, *scupper*, *highbinder*; **colloquial** – *remove*, *swing*, *hatchet man*; **historical** – *petty treason*, *bowstring(v)*, *break person on wheel*, *suttee*, *happy dispatch*; **formal** – *decollate*, **jocular** – *send to the glory*; **figurative** – *the stake*; **law** – *chance-medley*, а також інших слів і словосполучень, що відносяться до периферії СП: *burke*, *devour*, *halter(n,v)*, *knock on the head*, *lapidate*, *lay low*, *lay down*, *lay hands on oneself*, *mug(v)*, *settle a person*, *stone(v)*, *truss(v)*, *battue*, *deicide*, *the gallows*, *hot seat*, *proclivity*, *the rope*, *the scaffold*, *tyrannicide*, *uxoricide*, *bravo*, *Cain*, *Jack Ketch*, *fusillade*.

Дослідження характеру словникових дефініцій (СД) засвідчило нові моменти.

В останньому 6-му виданні спостерігається уніфікація СД, тобто більше використання архісеми поля "kill" у тлумаченнях членів цього СП і відповідно зменшується участь сем меншого ступеня абстрагування, більш конкретних, таких, як "destroy", "execute", "put to death" та інших. Наприклад, семема **hang** у цьому виданні описується через "kill" зі словниковими конкретизаторами (СК), а в перших трьох виданнях через гіперсему "put to death" зі СК, **crucify** так само визначається за допомогою гіперсеми "put to death" у перших трьох виданнях і через архісему "kill" в останньому (звичайно з додаванням СК).

Відзначаємо переважне вживання займенника-оператора "**somebody**" в 6-му виданні (для 50 вокабул даного СП) порівняно з іншими (в 3-му виданні – для 7 вокабул, у 2-му – для 4 і жодного разу в 1-му). Цей займенник зареєстрований замість СК "a human being", "a person", "him" (в дефініціях *homicide*, *manslaughter*, *murder* (v,n), *put to death*) або додається до СД (у *crucify*, *electrocute*, *put to the sword*, *smother*, *strangle*, *suffocate*) при відсутності подібного аналога у перших трьох виданнях.

Виключно синонімічні дефініції (без СК) в останньому виданні практично поодинокі (наприклад, *knock smb off* тлумачиться тільки через "murder"), а в перших трьох відзначені переважно для периферійних членів СП (наприклад, *cut-throat* у перших трьох виданнях описується через родосему "murderer", а в останньому виданні ця вокабула взагалі відсутня, так само *slayer* у 2-му і 3-му виданнях визначається як "murderer" при відсутності будь-яких словникових конкретизаторів). У більшості випадків використовуються комбіновані СД, тобто опис через поєднання різних сем зі СК або без них (так, *finish smb off* у 2-му і 3-му виданнях тлумачиться як "destroy", "kill" без будь-яких інших уточнень).

В окремих випадках зареєстровано вживання перифрастичних лексикалізованих дефініцій. Наприклад, опис kill в останньому виданні через "to make sb/sth die" узгоджується з оголошеною укладачами словника стратегією "defining vocabulary".

Вивчення стилістичних та інших позначок у 6-му виданні порівнянно з першими трьома виявляє а) наявність позначок, відсутніх в інших виданнях, наприклад, **formal** для групи слів на -cide: fratricide, infanticide, matricide, parricide, patricide, regicide; **old-fashioned** у dispatch(v), plug(v), put to the sword; б) заміну одних позначок іншими, наприклад, **informal** замість **slang** для bump off, do in, string up (в 3-му виданні), або замість **colloquial** для do for (в 2-му і 3-му виданнях); в) ліквідацію стилістичних позначок, наявних в інших виданнях, наприклад, у gunman, mercy killing, strike down. Таким чином, спостерігаємо певне уточнення системи стилістичних позначок.

Окремої уваги заслуговує питання трактування похідних слів. Можна зазначити, що з кожним наступним виданням зменшується кількість відсутніх потенційно можливих похідних. Наприклад, у першому виданні відсутні такі члени СП, як butchery, decapitation, decimation, killing, slaying, strangler, що наявні в інших, а в останньому лише asphyxiation, slayer. Збільшується кількість похідних, що наводяться без тлумачень. Це так звані графічні дефініції. Частина похідних визначається способом відсилання, наприклад, у 2-му і 3-му виданнях massacre(v) визначається як "make a ~ of" або strangulation як "strangling or being strangled" (у 2-му і 3-му виданнях). При цьому частіше використовується розширено описовий спосіб, наприклад, у 2-му і 3-му виданнях assassination тлумачиться як "person, often hired by others, who assassinates" або в перших трьох виданнях hanging(n) описується як "death by hanging". Executioner, hangman, killer, poisoner в усіх виданнях визначаються таким розширено відсильним способом. Такий метод, очевидно, є характерним для певних категорій слів (у цьому випадку для nomina agentis).

Отже, порівняння останнього (6-го) видання навчального словника Хорнбі з попередніми виявлено, що збільшений об'єм словника за рахунок додатків і вкладок; у тлумаченнях використовується обмежений словник-мінімум; зменшений набір дієслівних моделей, що описують сполучуваність дієслів; спостерігається уніфікація СД за рахунок використання в тлумаченнях сем більшого ступеня абстрагування, уточнення СК, ліквідації виключно синімічних визначень; уточнюються також стилістичні позначки; збільшується в словникових статтях кількість похідних без дефініцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. The Advanced Learner's Dictionary of Current English by A.S.Hornby, E.V.Gatenby, H.Wakefield – London University Press, 1958 (1 edition).
2. The Advanced Learner's Dictionary of Current English – A.S.Hornby (ed.) – Oxford University Press, 1972 (2 edition).
3. The Advanced Learner's Dictionary of Current English – A.S.Hornby (ed.) – Oxford University Press, 1980 (3 ed.)
4. The Advanced Learner's Dictionary of Current English – S.Wehmeier (ed.) – Oxford University Press, 2003 (6 edition).

Матеріал надійшов до редакції 1.04.2004 р.

Косолапов В.И. О прогрессе в лексикографии.

В статье анализируются различные издания учебного словаря английского языка А.С.Хорнби, выявлены тенденции в изменении состава словаря, в способах толкования значений слов, в использовании стилистических помет и в методах решения проблемы трактовки производных слов.

Kosolapov V.I. On Progress in Lexicography.

The paper analyzes different editions of A.S.Hornby's learner's dictionary of current English, reveals tendencies in vocabulary composition changes, in methods of defining word meanings, in usage notes, in treating derivatives.